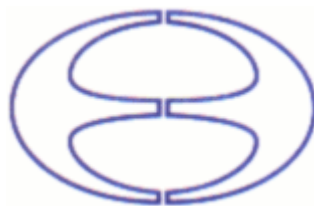

AGATABO KO KWIGA ESPERANTO
MU KIRUNDI

ESPERANTO-LERNOLIBRO
EN RUNDA LINGVO

Kagizwe na: NTISIGANA Antoine
Bivuye mu Gatabo kagizwe na Internacia Kultura Servo, Zagreb, 1983
Jugoslavio

reeldonita en 2006 de:

Afrika Oficejo de UEA

Ĉi tiu kurso estis retajpita de papera originalo fare de usona esperantisto, Steven W. Lytle, parte reviziita de burundiaj esperantistoj kaj grafike rearanĝita de hungara esperantisto, Harnyos Ferenc.

INTANGAMARARA

Esperanto n'ururimi ruvugwa n'abantu bava mu bihugu vya kw'isi yose. Esperanto kandi n'umuhari w'abantu bagomba amahoro n'ubumwe kw'isi yose. Ishirahamwe y'abaesperantista kw'isi UEA, n'ishirahamve rikuru riri i Rotterdam. Muri uyo muhari hari n'iyindi mihari y'abanyeshure n'urundi rwaruka.

Ururimi Esperanto rwatanguwe n'umuntu yitwa Zamenhof (Pologne). Agatabo kamere ko muri Esperanto kasohotse muri 1887. N'ururimi rwemewe muri UNESCO no muri ONU.

Twitegereje iterambere ry'urwo rurimi tubona ko muri kazoza ruzoba ruhambaye mw'isi. Nico gituma vyoba vyiza urwaruka rw'abarundi borwiga.

Leciono 1

INSIGURA JAMBO

amiko	umugenzi
âmbro	icumba
âu	mbega
de	ca
en	mu
esti	kuba
ĝi	co
hotelo	ihoteli
ili	bo
instrui	kwigisha
jes	ego
kaj	na
kio	iki
kiu	inde
laboro	igikorwa
lerni	kwiga
lernanto	umunyeshule
li	we
libro	igitabo
mi	jewe
ne	oya
ni	twebwe
nomo	izina
Nnun	ubu
papero	urukaratasi
patro	so, data
seĝo	intebe
sidi	kwicara
skribi	kwandika
tablo	urubaho
ŝi	we (umukobwa)
vi	bo

Mu kirundi nta ngingo bashira imbere y' izina.

AMIKO MARIKO

Mariko estas mia amiko. Li estas lernanto kaj sportisto. Li nun sidas en ĉambro kaj lernas. Sur tablo estas paperoj kaj libroj. Ĝi estas skribotablo. La libroj sur la tablo estas lernolibroj. La patro kaj la patrino de mia amiko ne estas en la ĉambro. Ili nun laboras. La patro de Mariko estas laboristo, li laboras en hotelo. Lia patrino instruas. Ŝi estas instruistino.

IBIBAZO:

1. Kiu estas mia amiko?
2. Kio li estas?
3. Ĉu vi estas Mariko?
4. Kiu vi estas?
5. Ĉu vi estas lernanto?
6. Kio vi estas?
7. Kio estas en la ĉambro?
8. Kio estas sur la tablo?
9. Kiu lernas?
10. Ĉu vi lernas?
11. Ĉu la patro de Mariko estas en la ĉambro?
12. Kio estas la patro de Mariko?
13. Kio estas la patrino de Mariko?

UZUZA:

1. En la ĉambro estas Mia nomo estas
2. sidas sur seĝo.
3. Instruisto Laboristo Lernanto
4. Mariko kaj Ivo estas lernant..... kaj sportist..... . [Vortojn kun radiko "sport-" ni ne havas.]
5. La seĝo estas en ĉambro.
6. La patro Mariko estas instruisto.

7. La libro estas li..... .

INDWANGE:

enesti, amikino, skribotablo, lingvisto, laborlingvo, planlin-gvo, skribmaŝino, esperantistino, ĉambristino, instruisto.

INDONGORAMVUGO y' icirwa ca mbere.

Ururimi Esperanto rufise indome 28: a, b, c, ĉ, d, e, f, g, ĝ, h, ĥ, i, j, ĵ, k, l, m, n, o, p, r, s, ŝ, t, u, ŭ, v, z. Nkuko biboneka ngaho hariho indome ziri mu kirundi tudasanga muri Esperanto. Kandi Esperanto rurafise indome twebwe tudafise canke naho twoba tuzifise zitandikwa co kimwe n'izp mu kirundi.

Itandukanirizo: ĉ: c, ĝ: ĵ: j, ŝ: sh, ĥ: n' urudome bavugira mu muhogo. H yo mu Kirundi iroroshe, ntivugwa ishimitse. c: ts mu Kirundi. Kenshi na kenshi birashoboka ko h yo muri Esperanto ivugwa nka "h" yo mu Kirundi.

Akarorero: ĥoro - ikoraniro, ĥemio - shimi iyo h bayisoma nka h yo mukirundi. Ŭ bayivuga bukebuke nka "u" yo mu Kirundi. Bayisanga inyuma y' indome o na a nayo iyo irikumwe n' urudome "e" zigira urudome rumwe. Akarorero: aŭ, oŭ, eŭ: Eŭropo, aŭtoro, ankaŭ.

IMVUGO: Soma nkuko vyanditswe Akarorero: Amiko - amiko, ĉambro – cambro.

Ihibongozo ry' ijambo rija igihe cose k' urudome rukwirikira urwanyuma.

Akarorero: te-le-FO-no, ra-DI-o, kj a-MI-ko, ES-tas

INGINGO. Mu Kirundi ntayo bakoresha, nayo muri Esperanto hari ingingo imwe gusa "la". Iyo ingingo ntihinduka naho iba igena ubwoko buhungu canke bukobwa. Ikoreshwa k' umuntu canke ikintu kizwi., canke camazwe kuvugwa. AKARORERO: *Seĝo estas en ĉambro* (intebe iyariyo yose) iri mu cumba (icarico cose). *La seĝo estas mia:* iyo ntebe imaze kuvugwa, ni rwanje.

INSIGARIRA ZINA MUVUGWA: mi - jewe, vi - wewe, mwebwe, li – we (umuhungu), ŝi – we(umukobwa), ĝi – co(ikintu), ni - twebwe, ili - bo. Mu Kirundi insigarirazina muvugwa isigarira izina ry' umuhungu canke umukobwa iguma ari imwe nayo muri Esperanto irahinduka, ŝi yerekana ubwoko bukobwa. Li - bayikoresha k' ubwoko buhungu.

INSIGARIRA ZINA SATUNGA: Bafata insigarira zina muvugwa bakongerako urudome "A" gusa **MIA:** canje, **via:** cawe, **lia-ŝia:** ciwe, **nia:** cacu, **via:** canyu, **ilia:** cabo. Insigarirazina satunga mu Kirundi irahinduka bivuye ku kintu isigarira. Nayo muri Esperanto iguma ari imwe.

AKARORERO: **VIA libro, VIA patro** muri Esperanto.

Mu Kirundi naho: igitabo **CANJE**, data **WANJE**, intebe **YANJE:** **mia seĝo**.

AMAZINA: Amazina yose ahezwa n' urudome "O".

AKARORERO: **tabl-o:** imeza, **lernant-o:** umunyeshure, **lernantin-o:** umunyeshure w' umukobwa.

UBWINSHI: Amazina yose canke ikintu cose kiri mu bwinshi gihezwa n' urudome "J".

Akarorero: **tabloj:** intebe nyinyi, **lernantoj:** abanyeshure, **viaj lernantoj:** abanyeshure banyu.

AMAVUGA. Amavuga yose ahezwa n' urudome "I".

Akarorero: **lern-i:** kwiga, **labor-i:** gukora, **est-i:** kuba. Amavuga yose ahadikirijwe muri kubu aherahezwa na "**AS**" kandi ntaheza ngo ahinduke mu muvugire uwariwo wose.

Akarorero: **Mi sidas:** ndicara, **vi sidas:** uricara, muricara, **li sidas:** aricara, **ni sidas:** turicara, **ili sidas:** baricara.

Muri Esperanto irivuga **esti**, n' irivuga rifashe ayandi mavuga iyo bagomba kuvuga muri kahise canke kazozza. Mu Kirundi iryo rivuga rihadikirizwa nk'ayandi mavuga yose. **Mi estas, vi estas, li estas, ni estas, ili estas.**

Mariko estas lernanto: Mariko n' umunyeshure.

Ĉu: akajambo kerekana ikibazo, bagakoresha gurtya: **ĉu vi sidas?** Mbega Uricara (uricaye)?

KIU: N' akajambo bakeresha iyo bagomba kubaza ikibazo cerekeye umuntu gusa.

Akarorero: **Kiu estas vi?** Uri nde? **Kiu instruistino sidas?** N' inde umuwarimu(umwigisha) yicaye?

SUFIKS -IST: **INTIGIRI:** yerekana ico umuntu akora, akazi, umugambwe yerekeye.

Akarorero: **InstruISTo:** umwigisha, **hotelISTo:** uwukora mw' ihoteri, **esperantISTo:** umuesperanto, **komunISTo:** uwuri mu mugambwe w' abakomunista.

SUFIKS -IN INTIGIRI yerekana ubwoko bukobwa. **LERNANTO -**

LERNANTINO: umukobwa w' umunyeshure, **PATRO - PATRINO:** data, mama, **INSTRUISTO - INSTRUISTINO:** umwigisha w' umuhungu, umwigisha w' umukobwa.

Ijambo ryerekana kwemera "**EGO**": **jes**.

Uri mu cumba? Ego ndi mu cumba. **Êu vi estas en la Êambro? Jes, en la Êambro mi estas.**

Ijambo ryerekana guhakana "OYA": **ne, canke OYAYE. Ne, mi ne estas en la Êambro. Oyaye sindi mu cumba.**

Leciono 2

INSIGURA MAJAMBO

al	kwa, i
ami	gukunda(umuntu)
ankaũ	nyene
ankoraũ	kandi
bela	ciza
bona	ciza
bonvolu	musabwe
dankon	ishimwe
demandi	kubaza
diri	kuvuga
doni	gutanga
facila	coroshe
fari	kugira, gukora
frato	umuvukanyi w' umuhungu
granda	kinini
havi	irivuga rugira, gufita
hejmo	umuhira
iri	kugenda
jen	ehe, raba
juna	muto
kafo	ikawa
da	ngo
kia	kimeze gute
kuiiri	guteka
legi	gusoma
mono	amahera
nova	gishasha
nur	gusa (gasamasama)
okulo	ijisho
paroli	kuvuga
povi	gushobora
rapida	ningoga

rigardi	kuraba
saluton	indamutso
sed	mugabo
sufiĉa	gishimishije (gikwiye)
ŝati	gukunda (ikintu)
tre	cane
trinki	kunywa
varma	gishushe
veni	kuza
vidi	kubona
voli	gushaka

LA AMIKINO DE MARIKO

Mariko havas amikinson. Ŝia nomo estas Ana. Ŝi estas juna kaj bela. Ana kaj Mariko estas geamikoj. Ana venis al la hejmo de Mariko.

- Bonvolu eniri, amikino.

- Saluton Mariko, kion vi faras?

- Saluton. Mi legis, sed nun mi deziras (volas) paroli kun vi.

- Ĉu vi havas bonan libron?

- Jes, mi havas. Mi ŝatas legi nur bonajn librojn. Ĉu vi volas trinki kafon?

- Jes. Ĉu viaj gepatroj kaj via frato estas en la domo?

- La gepatroj laboras kaj mia juna frato legas libron. Jen la kafo; ĝi estas ankoraŭ varma. Mi nun kuiris ĝin.

- Dankon. Mi povas trinki ankaŭ malvarman kafon. Mariko rigardis la belajn okulojn de Ana. Mi vidis ke li amas ŝin.

IBIZAZO:

1. Kion havas Mariko?
2. Ĉu vi havas amikinson?
3. Kio estas ŝia nomo?
4. Ĉu ŝi estas bela aŭ malbela?
5. Ĉu via amikino iras al via hejmo?
6. Kia estas la kafo kiun vi trinkas?
7. Ĉu vi ŝatas malvarman kafon?
8. Ĉu Mariko amas la amikinson Ana?

9. Kiajn librojn vi ŝatas legi?
10. Kiu kuiris kafon en la ĉambro de Mariko?
11. Ĉu vi ŝatas kuiri kafon?

UZUZA:

1. Mariko havas amik..... kaj amikin..... . Ili estasamikoj.
2. Li kuiras kaf..... kaj ili trinkas ĝi..... en granda ĉambro.
3. Ili iras la hotelo.
4. Ŝi vidas Mariko amas ŝin.

NI MUHINDURE:

Arakunda ikawa (umukobwa), kandi nawe aramukunda (umuhungu arakunda umukobwa). Arafise ibitabo vyiza mugo bike. Aravuga ikiesperanto, ararwiga. Agiye mw' I hoteli, mugabo ntagiye gukora.

RUDWANGE:

deveni, eniri, enhavo, malbona, malfacila, maljuna, alparoli, alveni, bonvena, malrapida, gefratoj, trinkmono, neesperantisto, malami, geparolistoj.

INDONGORAMVUGO.

INGEREKA: ingereka zose zihezwa n' urudome **-A-**. Akarorero: **BEL-A**, **GRAND-A** itp... Muri Esperanto hari uburyo bubiri gusa butuma ijambo rihinduka: karangura nshorokerwa rugena niy' uburyo. Uburyo (accusatif), yerekanwa n' urudome "N", yishura ibibazo NDE canke IKI. Ni nde ubona? Mbona umuntu. **KiuN mi vidas? Mi vidas homoN**. Muri Esperanto, izina n' ingereka iyo bihinduka, bihinduka co kimwe.

1. **Vi estas bonA amiko**: uri umugenzi mwiza.
2. **Vi estas bonAJ amikoJ**: muri abagenzi beza.
3. **Vi havas bonan amikon**: ufise umugenzi mwiza.
4. **Vi havas bonajn amikojn**: mufise abagenzi beza.

Mi iras AL vi - ngiye iwawe. **Mi sidas sur la seĝo** - ndicaye ku ntebe.

IGIHE GIHISE: Muri Esperanto iyo bagomba kuvuga mugihe gihise bakoresha irivuga bongeyeko **"IS"** gusa. Akarorero: **Mi havis** - nari mfise, **vi havis** - mwari mufise ktp...

Mu kirundi iyo bagomba kuvuga muri kahise, bakoresha amavuga abiri: rimwe "kuba", irindi n'irivuga iryariryo ryose. Irivuga "esti" rero n'irivuga mfashe. Mugabo ntanarimwe barikoresha iyo bavugaga muri kahise muri Esperanto. Aho hariho itandukanirizo rinini no mu kirundi: Nariye: **mi manĝis**.

IGIHE KIZOZA: bongerako "OS" gusa ku rivuga. Akarorero: **Mi manĝos**: nzorya, **li manĝos**: azorya, **ili manĝos**: bazorya.

SAHWANYA "na": **ke**: ngo, ko -, **vi vidas KE mi manĝas**: urabona, murabona ko ndiko ndarya.

PREFIKS **MAL-**: Iyo ntigiri yerekana uburyo butaribwo canke igihushane

Akarorero: **Bona** - ciza, **MAL-bona** - kibi

Granda - kinini, **MAL-granda** - gito

Bela - ciza, **MAL-bela** - kibi

INTIGIRI YEREKANA UBWOKO BUBIRI **GE-**: **GE-AMIKOJ**: abagenzi, **GE-PATROJ**: abavyeyi. (imisi yose ijamba ririko iyo ntigiri rija muri bwinshi.

Leciono 3

INSIGURA JAMBO

alia	uwundi
antaŭ	imbere
aŭ	canke
cent	ijana
denove	kandi
dinaro	amahera y' itwa idinari
du	kabiri
fine	inyuma ya vyose
fojo	incuro
forta	gikomeye
ĝoja	(anezerewe)
kelnero	uwukora mu kirabo
kie	hehe
kiel	gute
kompreni	gutahura
kuko	igato
kun	na
loko	ikibanza
longa	kirekire
manĝi	kurya
multa	vyinshi
ikazi	kwaduka(gushika)
per	na (kerekana ico bakoresha mugukora ikintu)
porti	gutwara, kwikorera
poste	hanyuma
riĉa	gitunze(atunze)
scii	kumenya
serĉi	kurondera
strato	ibarabara
tago	umunsi
tra	giciye
tri	gatatu

unu	rimwe
vizaĝo	mu maso
voĉo	ijwi

EN KAFEJO

Ana kaj Mariko longe parolis antaŭ la lernejo. Poste ili ĝoje iris tra la strato. Estis varma tago. Ili vidis kafejon kaj en ĝi kukojn.

- Ni eniru kaj manĝu - diris Mariko.
- Ĉu vi havas sufiĉan monon?
- Kompreneble, mi havas cent dinarojn.
- Ho, vi estas riĉa!

Kelnero alportis multajn kukojn. Ili manĝis kaj post la manĝo la kelnero denove venis. Mariko serĉis en unu loko... serĉis en alia... en tria. Lia vizaĝo estis malĝoja. Fine li diris per malforta voĉo:

- Mi ne havas monon.
- Kio okazis poste? Ĉu vi scias?

IBIBAZO:

1. Ĉu vi havas multan monon?
2. Kiu estas riĉa?
3. Kion manĝis Mariko kaj Ana?
4. Kiu alportis la kukojn?
5. Ĉu vi ŝatas iri al kafejo?
6. Kion vi ŝatas manĝi?
7. Kie Mariko serĉis monon?

ISUBIRAMWO:

Kio okazis poste?

1. Mariko kaj Ana poste kuiris kafon en la kuirejo de la kafejo, aŭ
2. Mariko iris hejmen kaj venis kun mono, aŭ
3. Ana vidis la patron en la kafejo kaj li donis monon, aŭ
4. Venis policisto kaj portis Marikon en la policejon? Kion vi diras?

UZUZA:

1. Mia amiko skribas mult..... .
2. Bela kelnerino estas bel..... o.
3. Bona lernanto estas bon..... o.
4. Ni lernas en lern..... o long..... .
5. Miajpatroj mangâs en mangâ..... .
6. La kuko estas mangâ.....a.

RUDWANGE:

antaŭnomo, malamiko, antaŭĉambro, malantaŭ, maljunulino, antaŭvidi, trilingva, trarigardi, gejunuloj, alporti, belulo, kunveno, junulo, dufoje, multfoje, trinkejo, kunlabori, malmulte, finfine, malriĉulo, tagmanĝo, maldormi, malnova, dormejo, travidebla, trinkebla, kunsido.

INDONGORAMVUGO:

INSAMASAMA: zose zihezwa n'urudome "E", Akarorero: **bone, bele**.
Nugutegerezwa kugaba ku tandukanirizo iri ku ngereka na gasamasama.
Ingereka igerekwa kw'izina na i gasamasama kajana n' irivuga.

Akarorero: **Bela amikino, bona libro** (ingereka)
Bele sidi, bone paroli. (gasamasama)

INGEREKA "PER" NA "KUN":

PER yerekana ikintu bifashisha mugukora ikintu , Akarorero: **per biciklo vi iras al Parizo.**

KUN bakayikoresha ku kintu canke ku muntu mukorana ikintu, Akarorero: **Mi iras kun amikino.**

INGEREKA "POST".

Bayikoresha kenshi na kenshi ku gihe. **Post:** hanyuma

Mi venos post la tria: nzoza hanyuma ya sa cenda.

Irashobora no kwerekana ikibanza akarorero: **Mi iras post vi:** nza imyuma yawe.

Mugabo kenshi na kenshi murico gihe bakoresha **malantaŭ:** **mi iras malantaŭ vi:** Ngenda inyuma yawe.

INTIGIRI -UL-: yerekana uko umuntu ameze.

Akarorero: **grad-UL-o:** umuntu mukuru.

malbon-UL-o: umuntu akora ikibi (w'umutima mubi)

malbon-UL-ino: umugore akora ikibi

INTIGIRI -EJ-: yerekana ikibanza aho ababantu canke ibintu biri.

Akarorero: **sid-EJ-o**: icicaro
 lern-EJ-o: ishure
 kuir-EJ-o: igikoni

INTIGIRI -EBL-: yerekana ikintu gishiboka

Akarorero: **manĝ-EBL-a**: ikiribwa (ikintu bashobora kurya)
 kompren-EBL-e: cumvikana, **EBLE**: gishoboka.

UBURYO BWO GUTANGA AMATEGEKO: na Esperanto murico gihe irivuga rihezwa n' urudome "U".

Akarorero: **manĝu**: irya, canke irye,
 iru: genda, canke gende
 lernu: iga, ige
 rigardu raba, rabe

Leciono 4

INSIGURA MAJAMBO

aŭdi	kwumva
ĉe	kwa
dek	cumi
dekstre	iburyo
devi	gutegerezwa
el	muri
fali	gutemba
fariĝi	gucika
fermi	kwugara
foto	ifoto, ishusho
inter	hagati
kapo	umutwe
kiam	ryari
kien	hehe
kiom	bingahe
koleri	gushavura
kvankam	naho
lasta	icanyuma (ubwanyuma)
leciono	icigwa
letero	ikete
mano	urutoki
meti	gushira
mil	igihumbi
montri	kwereka
naŭ	cenda
ok	munani
pardon	kugirira ikigongwe (bubabrira)
piedo	ikirenge
plus	birenze
pordo	umuwango
preni	gufata
ricevi	kuronka

ses	gatandatu
sola	wenyene, (conyene)
stari	guhagarara
super	hejuru
trankvila	citonze
trans	hejuru
vera	ukuri

MIAJ LETEROJ

Mariko skribis al mi belan leteron. Ĝi estas vera armletero. En la letero estis ankaŭ lia foto. Kiam mi revenis el al lernejo, mi volis ĝin denove legi. Mi rapide eniris mian ĉambron. Tie staris mia fratino Vera antaŭ mia tablo kaj legis mian leteron. En ŝia mano estis ankaŭ la foto. Mi diris kolere:- Kion vi faras tie? Ne legu leterojn de aliaj. Mia fratino fariĝis ruĝa. La foto falis el ŝia mano sur la tablon kaj la letero falis ankaŭ. Ŝi diris:- Pardonu... mi serĉis mian libron...- Sed vi bone scias ke viaj libroj ne estas sur mia tablo. Ankaŭ en mia ĉambro! Redonu la leteron al mi. Ŝi ricevis bonan lecionon: ŝi ne plu legos leterojn de aliaj. Ankaŭ mi ricevis lecionon: mi devas bone fermi la pordon de mia ĉambro.

IBIBAZO:

1. Ĉu vi ricevas leterojn?
2. Kien vi metas ilin?
3. Ĉu vi havas fratinojn?
4. Kiom da gefratoj vi havas?
5. Kiam iu legis viajn leterojn?
6. Al kiu vi donis vian foton?
7. Ĉu la fratino de Ana remetis la leteron sur la tablon?

UZUZA:

1. Ana kaj Mariko iris la strato.
2. Ili venis kafejo, iris tablo kaj vidis la patron sidi seĝo.
3. Ana metis kukojn sur seĝo..... .
4. Ŝimetis poste la kukon sur la tablo..... .

ANDIKA NEZA:

1. Aŭdu (indirimbo), 2. Donu (igato), 3. Diru (ningoga), 4. Portu (amazi), 5. Fermu (umwango), 6. Rigardu (jewe), 7. Bonvolu (ikete), 8. Mi petas (amazi), 9. Skribu (ningoga), 10. Prenu (bukebuke), 11. Estu (neza), 12. Estu (ningoga).

INDWANGE:

Enfali, ellabori, scivola, superrigardo, reiri, enmeti, dektaga, elpreni, transdoni, malfermi, eldoni, eldonisto, interalie, interparoli, alporti, ĉeesti, revido, reveni, maldekstre, internacia, malnova.

INDONGORANVUGO:

IBIHARURO: Niyo mwaba mwize kugeza kuri cumi muguharura, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, mukongera mukamenya ingene bavuga ijana n' igihumbi, ibisigaye vyose mu bimenya ata bupfindo., hasigara gusa kuja muradwanga.

Akarorero: 1.238: mil du-cent tri-dek ok
153.837: cent-kvin-dek-tri mil ok-cent-tri-dek-sep
Guteranya: $8 + 3 = 11$ ok plus tri estas dek-unu
Gukuramwo: $15 - 6 = 9$ dek-kvin minus ses estas naŭ

KARANGURA NSHOROKERWA Y' IKIBANZA

Iyo izina canke insigarirazina iri hamwe na gasamasama, iryo zina ntiriheza ngo rironke urudome -N-. poste mi: inyuma yanje, en domo: imu hira. Mugabo haraho ivyo bidashoboka. Ni mugihe cerekeye iyo ugenda werekeye ahantu. Muri ico gihe barashira ho karangura nshororekerwa naho haba ari imbere y' izina canke insigarirazina. Akarorero: Mi iras EN la domoN: Ngiye muhira. (werekeye i muhira). Iryungane (mi iras en la domo risobanura ko ngendagenda mu nzu. Ntirerekana rero inzira.

Ĝi iras SUR tabloN: Kigenda ku ntebe (cerekeye intebe)

Ĝi iras sur tablo: Kigendera ku ntebe.

INSIGARIRA ZINA MUVUGWA "ONI": mu kirundi ntayiriho nayo muri Esperanto bayikoresha ku bantu batanzwi. Akarorero: Oni manĝas: bararya, Oni sidas: baricara

INSIGARIRAZINA NYAWISUBIRAKO SI (KENSHI NA KENSHI SIN) nayo nyene ivuga SE mugabo mu gihe irivuga ryerekana ko igikorwa gikorwa n' umuntu wenyene.

Akarorero: Li lavas sin: Ariyoga.(niwe nyene yiyoza)

Ŝi rigardas sin: ariraba(wenyene)
Mi regardas min: ndiraba(je nyene)
Vi rigardas vin: uriraba, muriraba
Ni rigardas nin: turiraba
Ili rigardas sin: bariraba(bonyene)

MN : Iyo nsigarirazina yerekana ko igikorwa gisubira kuri rukozi kandi ikoreshwa mu muvugwa wa gatatu mu rudende na bwinshi.Ntitwoshobora kuyikoresha muyindi mivugwa.

Ak. **Mi lavas sin** = ivyo ntibishoboka, ariko **li lavas sin**.

Tandukanye neza : **Li lavas sin**(ariyoza wenyene)
Li lavas Ŝin (aroza uwundi)

INTIGIRI **RE-**: iyo ntigiri yerekana isubiramwo: kandi, inyuma

Akarorero: **revidi:** kuraba kandi
redoni: gutanga kandi, gusubiza
remeti: gushiraho kandi, gusubiza mu kibanza

Leciono 5

INSIGURA MAJAMBO

aĉeti	kugura
aŭskulti	kwumviriza
aŭto	umuduga
bedaŭri	kwifuza
certe	cemejwe
ĉar	kuko
ĉi	aho
ĉiuj	bose
dormi	kuryama
dum	mugihe
edzo	umugabo
forgesi	kwibagira
helpi	gufasha
horo	isaha
infano	umwana
jam	maze
jaro	umwaka
kelkaj	bikebike
kial	kuki
komenci	gutangura
kosti	kugurwa
loĝi	kuba ahantu
monato	ukwezi
multekosta	kizimvye
ol	gisumba
plaĉi	gushimisha
plej	gisumba vyose
pli	rwose
sendi	kurungika
sinjoro	umushingantahe
tre	cane

tempo	ikine
tiu	urya, kirya
vendi	gushora
veturi	gutwara umudugu

NOVA AŬTO

Sinjoro Rapid, amiko de Mariko, eniras vendejon de aŭtoj. Tie li vidas belan sinjorinon kiu plaĉas al li. Vendisto venas al li. Sinjoro Rapid demandas:

- Kiu aŭto estas la plej bona?
 - Tiu ĉi estas la plej bona el ĉiuj.
 - Ĉu ĝi estas rapida?
 - Ĝi estas pli rapida ol aliaj.
 - Ĉu ĝi estas ankaŭ forta?
 - Ho jes, ĝi estas tre forta.
 - Certe ĝi estas multekosta?
 - Kompreneble, ĝi estas la plej multekosta el ĉiuj.
 - Dankon, bedaŭrinde mi ne aĉetos novan aŭton, ĉar mia malnova aŭto estas la plej malmultekosta el ĉiuj. Mi ankoraŭ veturos per ĝi.
- Dum li tion diris, li denove rigardis la belan sinjorinon. Sed la vendisto diris:

- Estos pli bone ke vi ne rigardu tiun ĉi sinjorinon. Ankaŭ ŝi estas tre multekosta. Mi scias, ĉar mi estas ŝia edzo.

IBIBAZO:

1. Kiun vidas sinjoro Rapid en la vendejo?
2. Kiu venas al li?
3. Kion demandas sinjoro Rapid?
4. Ĉu li aĉetos novan aŭton?
5. Kial li ne aĉetos?
6. Ĉu vi havas aŭton?
7. Kiam ĝi estis nova, ĉu ĝi estis forta?
8. Kiel rapide veturas via aŭto?
9. Ĉu la bela sinjorino estas multekosta?

UZUZA:

1. Dankon, sinjoro. Nedank..... .
2. Horo estas mallonga, tago estas longa, monato estas longa.
3. Mi legas pli multajn librojn mia amiko.
4. Mi sendis al mia amiko longajn leterojn, li estis en Tokio.
5. La libro estas leg..... .

INDWANGE:

pli-malpli, sinjorino, malmultekosta, antaŭe, siatempe, ĉiutage, plenplena, intertempe, jarkunveno, kelkfoje, elsendi, nepardoninde, nuntempe, ĉiuokaze, kelkjara, malhelpi, vendejo, edzino, ĉiujare, ĉiutempe, kunpreni, jarcento, alveni, kvarmonato, alveturi.

INDONGORAMVUGO:

ĉio: vyose, ĉiu: bose, uwariwe wese, ĉiuj: bose, ĉiam: igihe cose, iom: bike. Ayo majambo barashobora kuyongerako ayandi, canke urudome agaheza agasobanura ikindi. Mu bwinshi bongerako indome -u -- na a, ahandi naho: o, u, a, e.

Kio: n'iki, kion: iki (ikibazo cerekeye ikintu)

Kion vi manĝas? Kukon mi manĝas.

Kiu: nde, kiun: n'inde -- kiuj: bande, kiujn: n'ibande.

kia: kimeze gute, kian, kiaj, kiajn mu kirundi nti bihinduka.

kie: hehe, kien: hehe

al kiu: inde, al tiu: aho, ico, kun ĉio: bose hamwe, kun kiu: na nde, inter tiuj (homoj): hagati yabo

INGERAKA -- SAHWANYA

pli bona: ciza cane, pli granda: kini, plej bona: gisumba ibindi ubwiza, plej granda: gisumba ibindi ubunini

pli bona ol vi: asumvya ubwiza wewe

la plej bona el ĉiuj: iciza gusumba ibindi vyose.

Imbere ya igishe cose bashiraho inginge "la"

Ntibashirako ingingo "la" muri iki gihe gusa: plej ele li kantas.

DUM: iryo jambo rirashobora kuba ingereka canke gasamasama.

Li sidas dum la manô: aricara mu gihe co kurya.
Ŝi sidas dum li legas: aricara iyo asoma.

ĈI: n' akajambo bongera kuri tiu kagaheza kakerekana icegero.

Akarorero: Tiu -- Tia -- ĉi tiu, ĉi tia: uyu

INTIGIRI -IND-: yerekana gukora ikintu c' akamaro

Bedaŭr-IND-e: giteye ikigongwe

nedank-IND-e: ntaco nkoze

leg-IND-a: gikeneye gusomwa

Leciono 6

INSIGURA MAJAMBO

alta	kirekire
bezoni	gukenera
deziri	gushaka
doktoro	muganga
esperi	kwifuza
farti	kwiyumva
faligi	gutemvya
hieraŭ	uyu
hodiaŭ	utu munsu
je	(intigiri)
kanti	kuririmba
krom	uretse
lando	igihugu
mateno	igitondo
morgaŭ	ejo
necesa	gikenewe
pensi	kwiyumvira
peti	gusaba
por	ca
pri	kuri
proksime	cegereye
resti	kuruhuka
sana	kigomeye
semajno	iyinga
sub	munsi
teo	icayi
terura	giteye ubwoba
tuta	cose
utila	gikenewe
vespero	umugoroba

vesti	kwambara
voki	kunyonga
zorgi	kubungabunga

MARIYA

Mariya estas beleta junulino. Ĉiuj ŝiaj geamikoj amas ŝin. Antaŭ tri tagoj malbono okazis: sur strato aŭto faligis ŝin. Mariya estas nun malsana kaj havas altan temperaturon. Ŝia patrino diris ke ŝi devas resti hejme. Morgaŭ ŝi vokos doktoron. La doktoro venis je la naŭa horo por helpi al Mariya.

- Diru "A" ... montru viajn manojn ... montru viajn piedojn ... malvestu vin!

La doktoro ĉion bone rigardis kaj fine diris:

- Unu semajnon restu hejme kaj ... ne iru sub aŭton. Trinku multan teon matene kaj vespere. Mi deziras ke vi estu trankvila. Post unu semajno vi fartos pli bone. Mi venos por revidi vin.

- Sinjoro doktoro, ĉu mia bonega amiko Karori povas veni vidi min?

- Hm, jes... jes. Li povas veni... sed ankaŭ li estu trankvila.

IBIBAZO

1. Kia estas Mariya?
2. Ĉu vi havas junan, beletan amikino?
3. Ĉu vin jam faligis aŭto?
4. Kiam vi estis malsanega?
5. Kiu amegas esti hejme?
6. Kiu rigardis bone la manojn kaj piedojn de Mariya?
7. Kion Mariya demandis al sinjoro doktoro?
8. Kia devas esti amiko de Mariya kiam li venos vidi ŝin?

UZUZA:

1. La patrino deziras ke mi lern..... .
2. Mia amiko deziras ke mi ir..... kanti kun li.
3. La patro volas ke lia infano manĝ..... kukon, estas sur la tablo.

Leciono 7

INSIGURA MAJAMBO

akvo	amazi
atendi	kurorer, kurindira
baldaŭ	mu kanya
diablo	satani
dimanĉo	kuwa mungu
eĉ	naho
ekzemple	akarorero
fermita	cugaye
for	(cerekana kure)
frue	kare
ĝis	insezero
homo	umuntu
knabo	umwana
kontraŭ	giteye kubiri
krii	gusemerera
kuri	kwiruka
lasi	kureka, canke gusiga
laŭ	kubwa (laŭ mi -- kubwanje)
mem	we nyene
memori	gufata kumutwe, kwibuka
nek... nek	nta... nta...
nokto	ijoro
poŝto	iposita
ridi	gutwenga
rimarki	kurabukwa
saĝa	incabwenge
salti	gusimba
saluti	kuramutsa
sen	atari
subite	bunonyene

suno

izuba

ĈIAM MALFRUE

Mariko dormis matene tre longe. Kiam li vidis la sunon, subite li eksaltis. Ĉiam li malfruas kiam li devas iri al la lernejo. Li scias ke la instruisto malamas tion. Sed hodiaŭ li ne volas malfrui. Li rapide metis la vestaĵojn. Rapidege li trinkis la teon. Poste kun la libroj en la mano li kuris kaj saltis laŭ la strato. La homoj rigardis lin kaj diris: "Kia malsaĝa knabo!" Baldaŭ li estis antaŭ la lernejo. Li volis eniri en la lernejon, sed li ne povis. Ĝi estis fermita. Li vidis nek instruiston nek gelernantojn.

Li eksidis antaŭ la lernejo kaj pensis: kio okazis?

- Diable, nun mi memoras! Hodiaŭ estas dimanĉo!

IBIBAZO:

1. Ĉu vi matene longe dormas?
2. Kion faris Mariko kiam li vidis la sunon?
3. Ĉu la instruisto ŝatas kiam Mariko malfruas?
4. Ĉu vi malfruas al la lernejo aŭ laborejo?
5. Kiu kuras laŭ la strato?
6. Kion diris la homoj, kiam ili vidis Marikon kuri?
7. Kial Mariko ne povis iri en la lernejon?
8. Kiu tago estis?
9. Ĉu vi dimanĉe iras al lernejo aŭ la laborejo?

UZUZA

1. Li trinkis rapidege sian matenan trinkaĵon por frue ven..... al la lernejo.
2. Mi ankoraŭ ne aŭdis la nov..... .
3. En tiu momento Marikovidis ŝin.
4. Kiam li ekvidis ŝin li long..... salutis parolis.

AMAJAMBO YEREKANA INDAMUTSO.

BONAN TAGON - mwaramutse, umunsi mwiza

BONAN MATENON - mwaramutse

BONAN NOKTON - ijoro ryiza
BONAN VESPERON - mwiriwe
SALUTON - amahoro
ÊIS (LA) REVIDO - akagaruka
DANKON - agashimwe
NEDANKINDE - akajambo bakoresha iyo berekana canke kishura ko ataco akoze naho aba ashimye
MI PETAS - nda savye
PARDONU - mbabarire
BONVOLU - ehege, akira
BONAN APETITON - ihereze, fungura (ni mufungure)

INDWANGE:

ridegi, tranokti, foriri, forlasi, ekde, formanêi, forpreni, knabineto, laũdire, laũeble, saêulo, poêtkarto, diableto, ekscii, elkuri, senutila, ekami.

INDONGORAMVUGO.

IMPAKANO: Mu kirundi twohindura ijambo NEK ... NEK ... gurtya: NTA ... NTA ...

Akarorero: Nta Yohani Nta Mariko bose ntibize. - Nek Yohani nek Mariko studis.

Nti wicaye nti uraba: Vi nek sidas nek rigardas.

- Gerageza gutandukanja: Mem na Sola

MEM: akajambo gasobanura "jewe nyene"

SOLA: akajambo gasobanura "jenyene"

Mi mem faris tion: ni jewe nyene nabikoza

Mi sola faris tion: ni jewe jenyene nabikoze

- ÊIS LA REVIDO: turasubira (guhana akagaruka mugabo baja gusubira kubonana hanyuma).

- ÊIS REVIDO: gusezerana mugabo mutazi aho muzosubirira kubonana.

INGEREKA EK-: yerekana intanguro y' ikintu canke igikorwa.

Ekparoli: gutangura kuvuga

Eksilenti: gutangura kunuma

Eksidi: gutangura kwicara

Ekridi: gutangura gutwenga

INTIGIRI AĴ-: yerekana ikintu gishobora gukorwakorwa

MangâĴo: indya

trinkaĴo: inyobwa

belâĴo: ikintu ciza

sendaĴo: ingemu

Leciono 8

INSIGURA MAJAMBO

agi	kwisukamwo, gufata (umuti) gusongereza
afero	ikintu
aperi	guseruka
da	(bagakoresha imbere y' ikintu bashobora kugabanya mu bice; akarorero: amazi, amahera, igihe)
decidi	kwihanura
doloro	ububabare
glaso	ikikombe, ikrahuri
kara	mugenzi, mukunzi
kvankam	naho
ludi	gukina
morti	gupfa
noto	amanuta
ordo	umurongo
plori	kurira
pro	kubera
pura	gisukuye
raporti	gutangaze
senti	kwiyumva
supo	isupu
teni	gufata mu minwe
tamen	pfubusa
timi	gutinya
tuj	ningoga
vivi	kubaho
vorto	ijambo

MALBELA TAGO

Hodiaŭ mia patrino estas tre maltrankvila. Mi venis el la lernejo kaj raportis al ŝi ke mi ricevis malbonan noton. Ŝi diris: Knabaĉo, vi devas pli multe laborigi vian kapon. Kiom da malbonaj notoj vi havas?

Mi estis malĝoja.

- Iru en vian ĉambron kaj lernu - ŝi diris.

Mi sidis en mia ĉambro, sed mi povis nek lerni nek legi. Miaj pensoj esti ĉe ludo kun miaj amikoj kaj ĉe sporto.

Mi diris al mi mem: Ĉu mi estas tiom malsaĝa, kvankam mi lernis multe?

Tiam la patrino eniris en la ĉambron kaj aŭdis miajn vortojn. Ŝi tuj respondis:

- Ne, mia kara, vi ne estas malsaĝa. La problemo estas, ke vi devas lerni multe pli. Tiam vi ne havigos al vi nur malbonajn notojn.

- Ankaŭ nun mi ne havas ilin. Mi havas bonan noton el muziko - mi diris.

La patrino subite ekridis. Tio denove plibeligis la tagon. Sed la problemo tamen restis.

IBIBAZO:

1. Kion Mariko raportis al sia patrino?
2. Ĉu vi ankaŭ kelkfoje en lernejo ricevis malbonajn notojn?
3. Kiel vi timigis viajn gepatrojn?
4. Ĉu Mariko vere estas malsaĝa knabaĉo?
5. Kial finfine la patrino tamen ekridis?
6. Ĉu vi ĉiutage malbonigas la tagojn de viaj gepatroj?
7. Kiam vi timigas viajn geamikojn?

UZUZA

1. Mia amiko ne povas manĝi. Li manĝis la kukon, la supon.
2. Homo kiu ne ŝatas aliajn homojn havas amikojn amikinojn.
3. Mi petas glason kafo kaj iom akvo.
4. La lernantino ŝatas esti bela kaj pro tio ŝi bel..... sian vizaĝon.
5. La patrino manĝ..... la infanon.
6. Tiu malbona sinjoro estas sinjor..... .

INDWANGE:

Leciono 9

INSIGURA MAJAMBO

almenaŭ	coco, hoho, yoyo.... (va hasi hoho, nzanira ico kintu coco, nzanira amazi yoyo...)
arbo	igiti
atenti	kugaba
ĉirkaŭ	hirya no hino
diversa	bitandukanye
do	lero
domo	inzu
ekster	hanze
feliĉa	nezererwa
ĝusta	gishitse
ideo	iciyumviro
informo	imenyesho
kilogramo	ikilo
kredi	kwemera
kvazaŭ	nkuko
libera	cishira, kikazana
manki	kubura
mondo	isi
onklo	umwishwa
plano	iplana, imigambi
rajti	gushorbora kugira
rakonti	guca imigani, kwiganira
se	naho
sekreto	ibanga
ŝajni	gusa nuko
trovi	gutora
urbo	igisagara

uzi	gukoresha
vagono	ivagoni
vojaĝi	gufata urugendo
vojo	inzira

PLANOJ PRI ŜOFORADO

Petero kaj Mariya volis vojaĝi al alia lando en libera tempo. Ili decidis iri al Italio, bela lando kun malnovaj urboj kaj aliaj belaĵoj. Ili estas feliĉaj.

- Kie estas mia vestaĵo? - ŝi demandis.

- Ni ne forgesu kunporti la libron por lerni Esperanton. Ni povus komenci jam en la vagonaro.

- En la vagonaro ni nenion faros, kara Petero. Ni veturos per aŭto. Mi havas sekreton: mia riĉa onklo Bonifasi plenumis mian deziron kaj donis al ni sian aŭton por uzi. Ĝi jam staras antaŭ la domo.

- Sed mi devas diri...

- Nenion diru, karulo, ni eksidu en la aŭton kaj veturu al Italio.

Petero kaj Mariya sidis en la aŭto. Ankaŭ la vestaĵoj jam estis en la aŭto. Sed ili ankoraŭ sidadis atendadis.

- Karulo - ŝi diris - kial ni ne ekveturas?

- Karulino, ankaŭ mi havas sekreton. Mi veturigis la aŭton, sed mi ne scias. Mi neniam lernis tion.

IBIBAZO:

1. Ĉu Ana kaj Mariko povus veturi al Italio, se helpus ilia onklo?
2. Se vi havus problemojn, ĉu viaj amikoj helpus vin?
3. Se vi havus monon, al kiu lando vi veturus?
4. Se vi estus riĉa, kion vi aĉetus?
5. Ĉu vi scias uzi aŭton?
6. Ĉu vi kredus al homo kiu dirus al vi ke li vidis la tutan mondon?
7. Proksimume en kiom da urboj vi vojaĝis?

UZUZA:

1. Se mi vid..... vin, mi salut..... vin.
2. En kiu vort..... estas multaj vortoj?
3. Homo kiu longe manĝ....., ankaŭ longe sidadas ĉe la tablo.
4. Li longe estis ekstere en pluvo kaj malvarm..... .

INDWANGE:

nekredeble, organizado, informado, libervole, parolado, survoje, homaro, kredeble, kunvojaĝi, manĝaĝo, novaĝo, restado, vagonaro, ĉirkaŭaĝo, parolrajto.

INDONGORAMVUGO:

Conditionnel: kazoza, ikoreshwa mugushirako "us" kumpera ry' irivuga.

Mi kredus: Nzokwemera, **Vi kredus:** uzokwemera...

Ingereka **KVAZAŬ** muri Esperanto iyo bayikoresheje baraheza imbere yayo irivuga bakarihadikiriza muri kazoza. Akarorero: **Vi sidas kvazaŭ vi estus riĉulo:** Wicaye nkuko umengo urumutunzi.

Vi sidas kvazaŭ riĉulo: wicaye nk' umutunzi.

- Mutegerezwa kgaba iyo mugomba gukoresha insamasama "SE" canke **KIAM**, **SE** - naho. **se mi malsanas, mi multe manĝas:** naho ngwaye, nrya vyinshi.

Kiam: iyo, mu gihe nari... **Kiam mi malsanis, mi malmulte manĝis:** igihe nari ngwaye narya buke.

INTIGIRI AD- yerekana gukora igikorwa kimwe mu gihe kirekire.

Akarorero: **salti** - gusimba, **saltadi** - gusimbagurika, gusimbasinga
veni - kuza **venadi** - kuza ugenda
informo - imenyesho, **informado** - imenyesho

risubirwamwo

INTIGIRI AR- yerekana ubwinshi, ariko iyo izina baryongeyeko iyo intigiri, riraheza rikerekana ikintu

gishasha canke irindi zina rishasha rigizwe n' ibintu vyinshi bivuye kuri iryo zina

Akarorero: **vorto** - ijambo, **vortaro** - insigura majambo
arbo - igiti, **arbaro** - ishamba
vagono - ivagoni, **vagonaro** - itreni

INTIGIRI UM- bayikoresha muri esperanto aho atahandi nahamwe boyishira nico gituma bihanuwe ko

itokoresha kenshi na kenshi. Mu kirundi nti yoronka insiguro yayo kuko ijambo

irimwo rifise insiguro
ryayo.

Akarorero: **plenumi** - gushirwa,
 proksimume - umengo,
 sunumi - kwota akazuba, canke kwitara kuruzuba.

Leciono 10

INSIGURA MAJAMBO

aô	igihe, ubusaza
anstataŭ	mu kibanza ca
dika	kivyibushe
dolça	gisosa
flanko	uruhande
forno	itanure
ĵeti	guta, guterera
kato	akayabu
koni	kumenya
kuri	guteka
lakto	amata
lumo	itara
ofte	kenshi
pagi	kuriha
parto	igice
pasi	guca (ahantu)
preskaŭ	nka, nkuko
proponi	guhanuragutanga icyumviro
rilato	cerekeye
sama	co kimwe
sekvi	gukwirikira
silento	agacerere
simpla	kitagoye
sukcesi	gumenya, gutera imbere
ŝanĝi	guhindura
tro	girenze urugero
troviĝi	kuba mukibanza

TEREZA ŜATAS MANĜI

Tereza estas bona junulino, sed ŝi estas tro dika por sia aĝo. Vi certe scias kial ŝi tiom dikiĝis. Ŝi manĝas tro multe por matenmanĝo, por tagmanĝo kaj por vespermanĝo. Ankaŭ en aliaj tempoj ŝi manĝas kukojn kaj trinkas teon.

Hieraŭ Tereza estis ĉe amikino Donata por tagmanĝo. Ŝi manĝis multe da supo.

Eniris la ĉambron Ndereya, la malgranda frato de Donata kaj diris:

- Tereza, vi ne scias kio troviĝas en la forno!

Tereza tuj pensis pri bona kuko. Tial ŝi manĝis malmulte de alia manĝaĵo.

- Bonvolu, Tereza, prenu pli multe el la manĝujoj - diris Donata.

- Dankon, dankon - diris Tereza - mi ne povas manĝi plu.

Donata portis ĉion eksteren kaj alportis kafon.

Sed Tereza ne volis trinki kafon, ĉar ŝi atendis la bonan kukon. Sed la kuko ne montriĝis.

Fine Tereza diris al Ndereya:

- Ndereya, montru al mi kio estas en la forno.

Ili iris en la kuirejon kaj Ndereya malfermis la fornon. En la forno estis ses malgrandaj, belaj, dolĉegaj katetoj, kun la okuloj ankoraŭ fermitaj.

IBIBAZO

1. Kiuj estas la mankoj de Tereza?
2. Pri kio ŝi interesiĝas?
3. Pro kio ŝi manĝis malmulte?
4. Kion Ndereya montris al ŝi?
5. Ĉu vi manĝas multajn kukojn de sur la tablo?
6. Kia estas la beleco de la katetoj?

UZUZA

1. Multaj lernantinoj kiuj ŝatas esti pli belaj bel..... sin.
2. Maldikulo devas multe manĝi por
3. La afero kiun oni povas trovi estas
4. Monon oni metas en
5. La francan lingvon oni parolas en

6. Tio estas la bel..... de la literaturo.

INDWANGE:

verŝajne, interesiĝi, nomiĝi, tutsimple, neŭtraleco, okupiĝi, tiurilate, universaleco, ebleco, partopreni, plejparte, samtempe, aliĝi, anstataŭigi, elĵeti, finiĝi, komenciĝi, kuiristino, pagigi, sidiĝi, solidareco, transformiĝi, trans-loĝiĝi, varmeco, translokiĝi, duflanka, aliflanka, forĵeti, sinsekve.

INDONGORAMVUGO:

INTIGIRI -**IĜ**-: yerekana gucika gurtya canke gurtyo.

Akarorero: **beliĝi** - gucika mwiza canke ciza, kwinonosora,
 interesiĝi - gucika kineza, kinezereje, kunezereza
 translokiĝi - guhindura ikibanza

INTIGIRI -**EC**-: yerekana ikintu kidakabakabwa

Akarorero: **beleco**: ubwiza,
 varmeco: ubushuhe,
 simpleco: ubworohe.

INTIGIRI -**UJ**-: yerekana igikoresho, igihugu canke igiti.

Akarorero: **manĝujo** - ikintu co kuriramwo
 cindrujo - ikintu co gushiramwo umunyota
 Francujo - Ubufaransa
 Aŭstrujo - Astriyo
 banano - igitoki, bananujo - igiti c' igitoke

Leciono 11

INSIGURA MAJAMBO

amaro	ikiyaga
amaso	vyinshi
arangî	gushira k'umurongo gutondesha
estro	umukuru
ekzisti	kubaho
elekti	gutora
feliĉa	kinezereve, anezereve
grava	gikomeye
konsenti	kwumvikana
laŭta	cane, hejuru (kuvuga cane canke kuvugira hejuru)
mezo	hagati
movi	kugendagenda, gutembera
placo	ikibanza
proksimume	cegereye
publiko	ikoraniro, abantu benshi
punkto	akaburungu
sata	gihaze
veki	kwikangura

LA SENTIMULO

Estis vespero en Venecio. Centoj da homoj plenigadis la Sankt-Markan placon. Junuloj kaj militistoj, maristoj de sur la ŝipoj, elstaraj sinjorinoj kaj junulinoj, alilandaj vojaĝantoj, ĉambristoj kaj gondolistoj - ĉiuj moviĝis al la urbomezo. Iom plue sed ne malproksime de la maro troviĝis malgranda placo. Fine de ĝi, proksime de la maro staris homo. Laŭ la vestaĵo oni facile povis ekscii ke li estas gondolisto de iu riĉulo.

Seninterese li rigardis la ĝojan hommulton. Subite rideto lumigis lian vizaĝon, kiam li ekvidis mariston kiu alvenis el la flanko de la maro.

- Ĉu tio estas vi, Stefano? - ekkriis la gondolisto.

- Ĉiuj diras ke vi falis en la manojn de la Turkoj.

- Vere. Ni renkontis unu el iliaj ŝipoj. Ĝi sekvis nin dum pli ol unu horo. Sed ne estas facile iri pli rapide ol nia ŝipo. Do, kiaj novaĵoj estas tie ĉi en Venecio?

- Nenio interesa - nur granda malfeliĉo por Pietro. Ĉu vi konas Pietron?

- Kompreneble ke mi konas.

- Granda ŝipo subakvigis lian gondolon.

- Kaj kio pri Pietro?

- Lia gondolo subakviĝis. Okazis ke ni troviĝis proksime, tiel ke Giorgio kaj mi prenis Pietron en nian gondolon. En la sama tempo mia estro subakviĝis por helpi junulinon kiu preskaŭ jam mortis kun sia onklo.

- Ho, tie estis junulino - kaj onklo?

- Lin ni ne povis helpi. Estis grava homo. Sed kio vin alvenigas en Venecion, amiko mia?

La maristo rapide ekrigardis sian amikon kaj komencis diri: - Do, vi scias, Gino, mi alportis ...

La gondolisto subite haltigis lin.

- Vidu. - li diris.

Tiam iu homo pasis apud ili. Li ankoraŭ ne estis tridekjara, kaj lia vizaĝo estis senkolora. Lia iro estis certa kaj facila. Lia vizaĝo estis malĝoja.

- Jakopo - diris Gino kiam li ekvidis la homon - oni diras ke multaj gravuloj donas sekretajn laborojn al li. Li scias tro da sekretoj.

- Kaj tial ili timas sendi lin en malliberejon - diris la maristo, kaj dum li parolis li montris la domegon de la Doĝoj.

- Vere, multaj gravuloj bezonas lian helpon - diris Gino.

- Kaj kiom ili pagas al li por unu mortigo?

- Certe ne malpli ol cent monerojn. Ne forgesu ke li laboras por tiuj kiuj havas sufiĉe da mono por pagi al li. Sed, Stefano, en Venecio estas aferoj kiujn estas pli bone forgesi se vi volas trankvile manĝi vian panon.

- Estis iom da silento kaj poste la gondolisto denove ekparolis:

- Vi venis ĝustatempe por vidi ŝipkuron.

- Gino - iu diris malforte proksime de la gondolisto.

- Sinjoro?

Don Camillo Monforte, la estro de Gino senvorte montris al la gondolo. - Ĝis revido - diris la gondolisto kaj prenis la manon de sia amiko.

Leciono 12

INSIGURA MAJAMBO

aparte	ukwaco
arneo	intwara miheto
armi	gufata inkoho
asfalto	kaburimbi
aspekti	gusa
bandito	igisuma
bati	gukubita
besto	igikoko
bonŝanco	ibahati
cetere	ahandi hoho
ekspedicio	expedition
fakte	muvy' ukuri
figuro	igishusho
fusilo	ibunduke, inkoho
ĝenerale	en général
halti	guhagarika
horloĝo	isaha yo ku gihome
kampo	ikambi
kapabla	gishobora
karavano	umurongo w' ibintu
klara	gisobanutse
klopodi	kugerageza
kontroli	gukontorora
kutimo	imigenzo
levi	guterura
maniero	uburtyo
monto	umusozi
nombro	igiharuro

objekto	ikinti
opinii	gutanga, iciyumviro, kwiyumvira
patrolo	izamu, inzamu
persono	umuntu
postili	kwitwara kwaka ushimitse
preparo	iteguro
preta	umwitego
prezenti	kwerekana
puŝi	gusunura
regiono	igice cigihugu
sceno	igikino
simila	cisa
stulta	ikigugu
sukcesi	kumenya
suprizi	gucakira
traktiko	uburyo bwo kugira ikintu
teatro	iteyatere
tiri	gukwega
traduki	guhindura
tranĉi	gukeba
vitro	icirore

KARAVANO DE AMIKECO

En 1962 mi rememoras la ekspedicion "Karavano de amike-co", kun kiu mi vojaĝis tra la landoj de Afriko. Iun vesperon, pro preparoj kiujn ni malfrue komencis, ni ekveturis el al etiopia urbo Mosana je la sepa vespere. Tio ĝenerale ne estis nia kutimo.

La asfalta vojo sekvis la liniojn de la montoj kaj inter-montoj tra malfacile transirebla regiono de Eritreo. Ses mem-broj de nia ekspedicio veturis en "Landrovero" kaj centon da metroj malantaŭ ĝi en alia kampveturilo la ceteraj kunuloj. Ni preskaŭ nenion parolis. Mi pensis pri tio ke estus bone baldaŭ halti kaj pretigi nin por tranokti. Tamen mi ekmemoris ankaŭ tion ke oni diris al ni ke en tiu regiono ne

estas saĝe veturi, aparte se ne ĉeestas polica patrolo. Sed, kompreneble, oni ne multe zorgis pri tiaj troigaj atentigoj.

Mi iom ekdormetis kiam mi aŭdis kriojn antaŭ ni. La "landrovero" haltis. Hans, la ŝoforo, eligis per mallaŭta voĉo nur ususolan vorton: banditoj!

Fakte, je kvindek metroj antaŭ ni estis starigita barikado ĝis unu metron alta. De malantaŭ tiu barikado elsaltadis homaj figuroj kun timiga aspekto. Ŝajnis kvazaŭ ĉeestus granda nombro da personoj, kvankam poste ni vidis ke estis nur ses. Ĉiu el ili portis fusilon kaj tranĉilegon. Ili eligadis laŭtegajn kriojn kiuj similis al krioj de bestoj.

Se mi vidus tiun scenon dum teatra prezentaĵo, mi povus ridi. Sed en tia situacio mi povis nur senti teruron. Mi ne kapablis eĉ pensi krom ke ni havas nenian armilon por kon-traŭstari.

Post kelkaj momentoj la banditoj jam estis ĉirkaŭ ni kaj per fusilbatoj postulis ke ni eliru. Ni sciis ke ne indas kontraŭ-stari kaj tiel mi diris al miaj gekunuloj. Mi unua eliris kaj mi levis alten la manojn. Unu bandito dum parto de sekundo deprenis de mia mano la horloĝon. En la sekva sekundo li postulis ke mi transdonu al li ĉiujn niajn armilojn. Kiam mi klopodis al li klarigi ke ni havas nenian armilon, li ekkoleris. Intertempe ankaŭ niaj kunuloj eliris el la veturilo kaj travivis similan situacion kiel mi.

La banditoj eltiris ujon kun la tripiedo de nia filmilo. Ili opiniis ke ĝi entenas armilojn kaj unu el la banditoj ĝin distran-ĉis laŭlonge per sia tranĉilego... kaj senesperigis. Kiam ili vidis ke ni ne havas armilojn, ili puŝis nin apud la asfaltan vojon kaj postulis, ke ni sidiĝu. Ili traserĉis niajn vestaĵojn kaj forprenis niajn monujojn, horloĝojn kaj okulvitrojn.

Per sia bonega taktiko kaj kunlaboro nur ses homoj sukcese kontrolis kaj prirabis dudekon da surprizitaj vojaĝantoj. Ili kuradis, saltadis, postuladis kaj fojfoje disdonadis batojn. Tiamaniere ili aspektis kiel tuta armeo preta neniigi ĉiun kiu ankoraŭ vivas.

Unu el ili prenis mian etan skribmaŝinon. Kio ĝi estas? Per simpligitaj italaj vortoj kaj praktika elmontro mi klarigis ke ĝi estas skribmaŝino. Sen traduko li komprenis kaj forpuŝis la stultan aferon per piedo kiel ion kion oni tute ne bezonas. Ili postulis de ni alkoholaĵojn, sed ni ilin ne havis. Estis nia granda bonŝanco ke ili nenion faris por neniigi la veturilojn, filmilojn aŭ aliajn objektojn. Same ili ne volis nin mortigi.

Unu horon post la alveno ili foriris ĉiu kun sia parto de la rabaĵo.

El la novelo:

"KARAVANO DE AMIKECO" de Tibor Sekelj

INDWANGE:

tiamaniere, prezentaĵo, aĉulo, kiamaniere, klarigi, pretigi, stultaĵo, stultulo, teatraĵo, ĉiumomente.

INDONGORAMVUGO:

INGEREKA DIS-: yerekana igice.

disĵeti - gutagaguza, disiri - gutandukana, distranĉi - guhimbagura

INTIGIRI -AN-: yerekana igihugu umuntu avamwo canke umuhari.

Akarorero:

Burundano - umurundi

samlandano - uwo muva mugihu kimwe

samideano - uwo mufise iciyumviro kimwe

klubano - umunyamuhari

INTIGIRI -ON-: yerekana igihimba

Akarorero:

du-ON-o - igice

tri-ON-o - icagatatu

n'ibindi...

IVYONGEWEKO

AMAJAMBO AMWAMWE ADATORWA MU VYIRWA KANDI

AKORESHA KENSHI

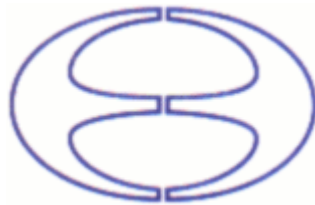
amato	umukunzi
atingi	gushikira
avo	sogokuru
bildo	igishusho
bileto	itike
botelo	icupa
celo	imigambi
ĉarma	ciza
ĉefa	umukuru
deĵori	kurara inzamu
deŝiri	gutabura
difini	kugena
difinita	kigenywe

dirite	cavuzwe
ekskurso	kuja gutembera
ekzemplerero	c' akarorero
estonta	kazoza
evoluo	ubutera mbere
fako	ubuhinga
familio	umuryango
fraŭlo	umwana
fuŝi	kwonona
gratuli	gukeza, gushimira
gvidi	kurongora
ĝeni	kubuza amahoro
imagi	kwiyumvira
inviti	gutumira
kaŝi	kunyegeza
konsisiti	kugirwa
komisiono	umurwi
kruela	urupfu
kruela homo	umwicanyi
ligi	gufatanya
miksi	kudwanga
nacio	igihugu n' abakibamwo
naĝi	kwoga
naski	kuyyara
nepre	gitererejwe
nordo	hejuru
nova	gishasha
numero	inomeru
okcidento	ubuseruko
organizi	gutegura
oriento	uburengero
pasinta	kaheze
perdi	guta
perfekta	kitagira agahonzi
prelego	icirwa
prezidento	umukuru w' igihugu
prezo	igiciro
produkti	kwimbura

regula	giciye mu mategeko
rekomendi	guhanura
rekta	kirongorotse
rivero	uruzi
rompi	kuvuna
salono	ishikiro, isalo
sekvanta	gikwirikira
signifi	kwerekana
skribita	canditswe
sperta	azi ikintu
sudo	hepfo
supozi	gukeka
tasko	igikorwa
trakti	gufata
universala	gikwiye isi yose
vetero	igihe
venonta	kazoza
verko	ikigaba ne
venki	gutsinda
vojaĝanto	umutemberji

AMAJAMBO AMWAMWE AHAMBAYE

ĈU NE	siko
IOM POST IOM	bukebuke
PLI-MALPLI	rimwe rimwe
MEM KOMPREENBLE	uca uvyumva
TEMAS PRI	cerekeye
IOMETE	gato
RILATE, NE DIRU, VERŜAJNE	umengo

Afrika Oficejo de UEA

BP 416
Lokossa-Mono
Respubliko Benino/République du Benin
tel: +229-95965124
Retadreso: afrika.oficejo@uea.org